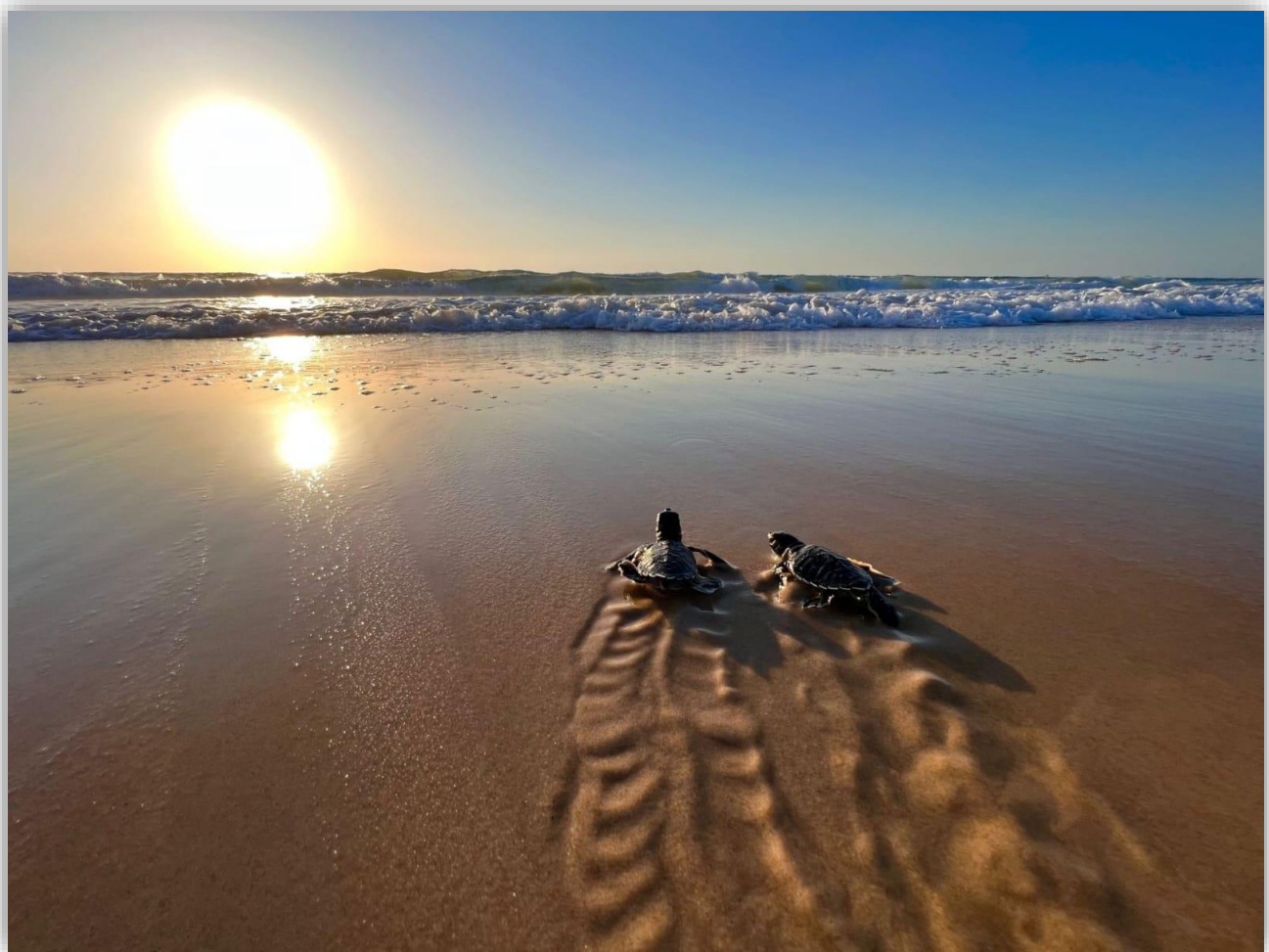


ד"ר יניב לוי, אולגה ריבק



אבקועי צב ים ירוק בדרכם לים. צילום: שגיא נווה מרום

צבי ים הם זוחלים קדומים המצויים כיום בסכנת הכחדה במקומות שונים בעולם. מרבית מדינות הים התיכון, כולל ישראל, שותפות בתכנית בינלאומית לשמירה על צבי הים. צבי הים הינם חית בר מוגנת בישראל (חוק הגנת חייית הבר – מחלקת הזוחלים).

בים התיכון מצויים שלושה מיני צבי ים משתי משפחות. צב הים החום *Caretta caretta* וצב הים הירוק *Chelonia mydas*, ממשפחת ה-*Cheloniidae*, וצב ים גלדי *Dermochelys coriacea* ממשפחת הצבים הגלדיים *Dermochelyidae*. צב הים החום והירוק משלימים את מחזור חייהם באגן המזרחי של ים תיכון. עד כה לא נצפתה פעילות רבייה של צב הים הגלדי בים התיכון.

מעל 30 שנה מתבצעת פעילות ממשק לאישוש והצלת אוכלוסיית צבי הים בחופי ישראל. ממשק זה מתבסס על ה"פרוגרמה לצבי ים" שנכתבה ע"י זאב קולר ודוד מאיר בשנת 1993. במהלך השנים, פעולות הממשק מתעדכנות בהתאם למחקרים חדשים ושיתופי פעולה בינלאומיים ובהתאם לשינויים בשטח.

מטרת הממשק: אישוש אוכלוסיות צב הים החום וצב הים הירוק המקננים בחופי ישראל ע"י איתור והעסקה של קינים מחופים מופרעים, ושמירה על קינים באתר בו הוטלו בשמורות טבע וגנים לאומיים, כאשר המגמה היא לאפשר השארה של מירב הקינים באתרם והפחתת המפגעים בחופים. כמו כן, אנו מפעילים גרעין רבייה לצב הים הירוק.

מדי שנה, פקחי רשות הטבע והגנים סורקים את חופי הים התיכון בכל הארץ לאיתור עליות של נקבות צבי הים. הפקחים עוברים השתלמות בקפריסין ובישראל בכדי לבצע את הפעילות במקצועיות למניעת פגיעה בשלב ההתפתחות העוברית אשר הינו שלב פגיע מאוד.

משנת 2020, מתנדבים סורקים לוקחים חלק בשמירה על צבי הים בשלב איתור הקינים. מתנדבים אלו סורקים את החופים העירוניים אשר פקחי רשות הטבע והגנים לא סורקים באופן קבוע ובכך מצילים את הקינים שסיכויי השרידות שלהם אפסיים.

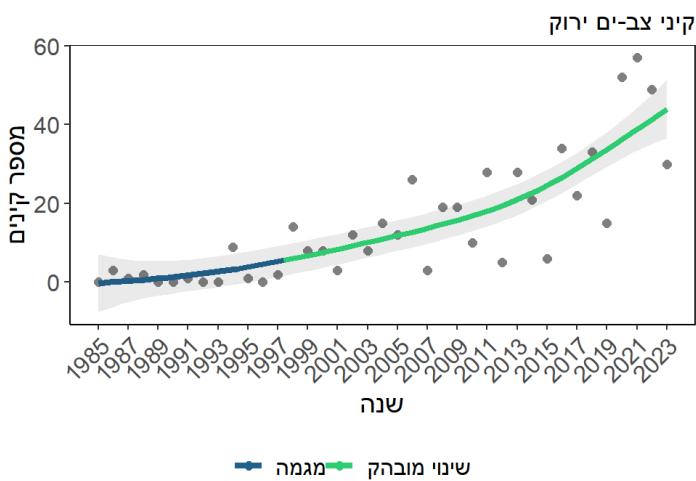
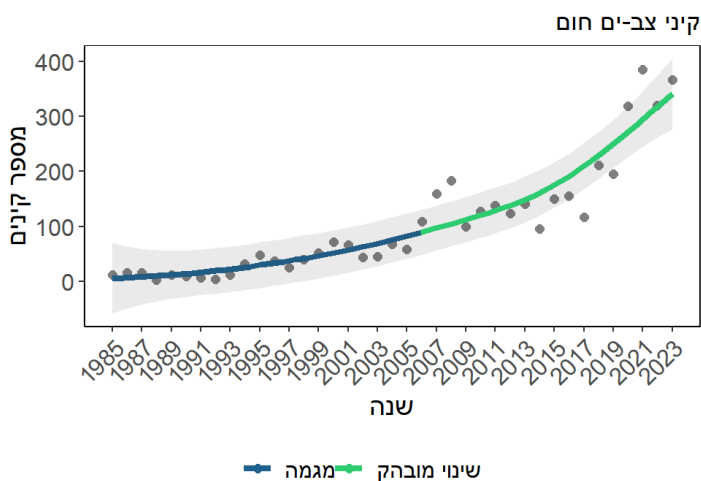
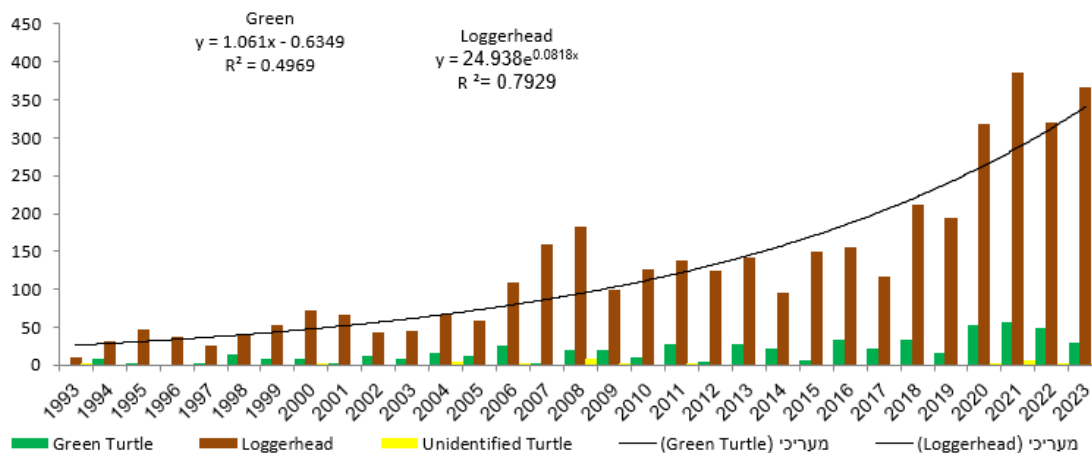
משנת 2003, מתנדבים "שמרצבים" (רעיון של הסופרת והיוצרת בלהה תורן) שומרים על הקנים בחוות ההגדרה ודואגים לשמור על האבקועים מההגחה, לאורך זחילתם ועד הגעתם לים, כולל ספירה ואיסוף נתונים למחקר ושמירת טבע. עם העלייה במספר ההטלות, עלה גם מספר השמרצבים שלוקחים חלק בפעילות, ובשנים האחרונות קיימת פעילות ענפה בכל חוות ההדגרה בארץ.

פרק 1 – הטלות בחופי הים התיכון של ישראל

בים התיכון ובישראל, צב ים חום הינו מין נפוץ יותר מצב ים ירוק. לאורך השנים, ניכרת עליה מגמתית במספר ההטלות בחופי ישראל לשני מיני צבי הים.

בשנת 2023, אותרו 829 עליות של צבי ים לחופי הים התיכון של ישראל. מתוכם הוטלו בישראל 400 קיני צבי ים ו-429 היו עליות סרק. בהערכה גסה, ניתן לייחס את ההטלות שבוצעו לכ-160 נקבות צב ים חום וכ-7 נקבות צב ים ירוק.

השנה הייתה עלייה במספר הקינים לעומת עונת הרבייה הקודמת (איור 1).

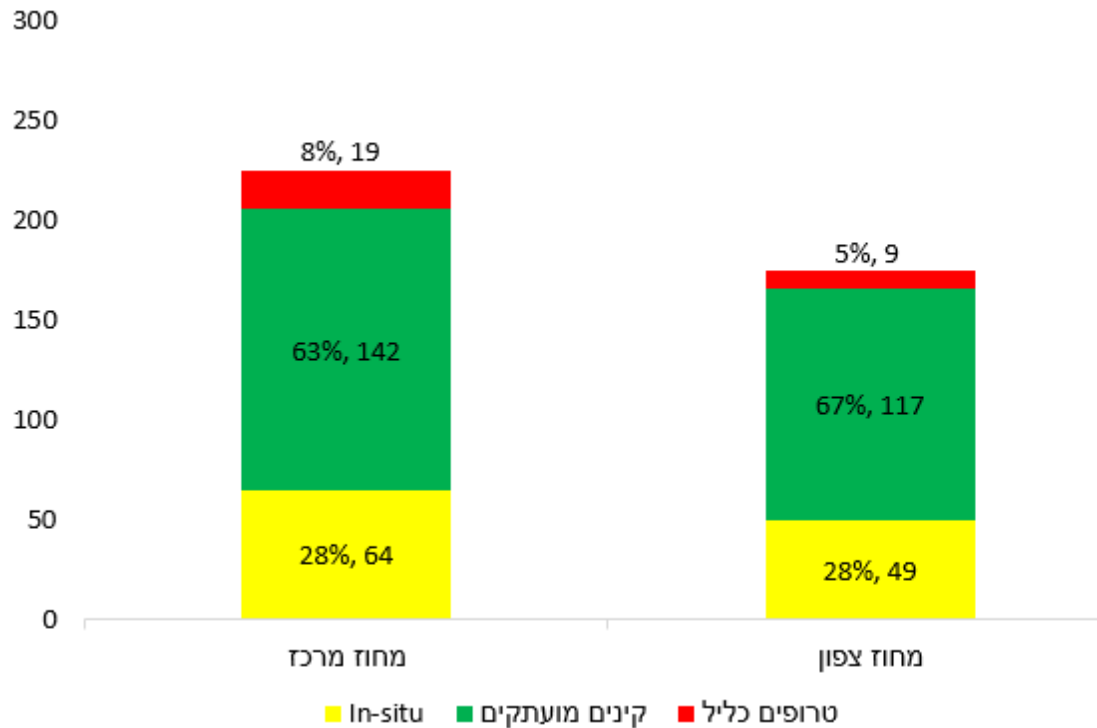


איור 1: מספר ההטלות של צב ים חום וירוק (תחילת תכנית הממשק באופן רשמי ומסודר בשנת 1993) לאורך כל חופי הים התיכון של ישראל (ללא הטלות מגרעין הרבייה 2019-2023). הקו הירוק בגרפים מציינ עליה מובהקת בכמות הקינים.

פירוט הטלות בחופי הים התיכון של ישראל בשנת 2023

- 367 קינים מהמין צבי ים חום ו-30 קינים מהמין צבי ים ירוק (3 קינים נוספים ללא מידע אודות הטקסון). סה"כ 400 קינים.
- 259 קינים הועתקו לחוות הדגרה בשמורות טבע חופיות בשל זיהום אור והפרעות אדם שמנעו השארת הקינים באתרם.
- 101 קיני צבי ים שהוטלו בשמורות טבע ואתרים מוגנים נשארו באתרם ולא הועתקו.
- 52 קינים נטרפו בליל ההטלה, מתוכם 28 נטרפו בשלמותם.
- 12 קינים אותרו רק בעת הגחה טבעית. כלומר 3% מהקינים שהוטלו בישראל לא זוהו בפעילות הממשק.

1. קינים ע"פ מחוז (צב ים חום וירוק):



איור 2: מספר הקינים (קני In-situ בצהוב, קינים מועתקים בירוק וקינים טרופים כליל באדום) של צב ים חום וירוק במחוז צפון לעומת מחוז מרכז בשנת 2023.

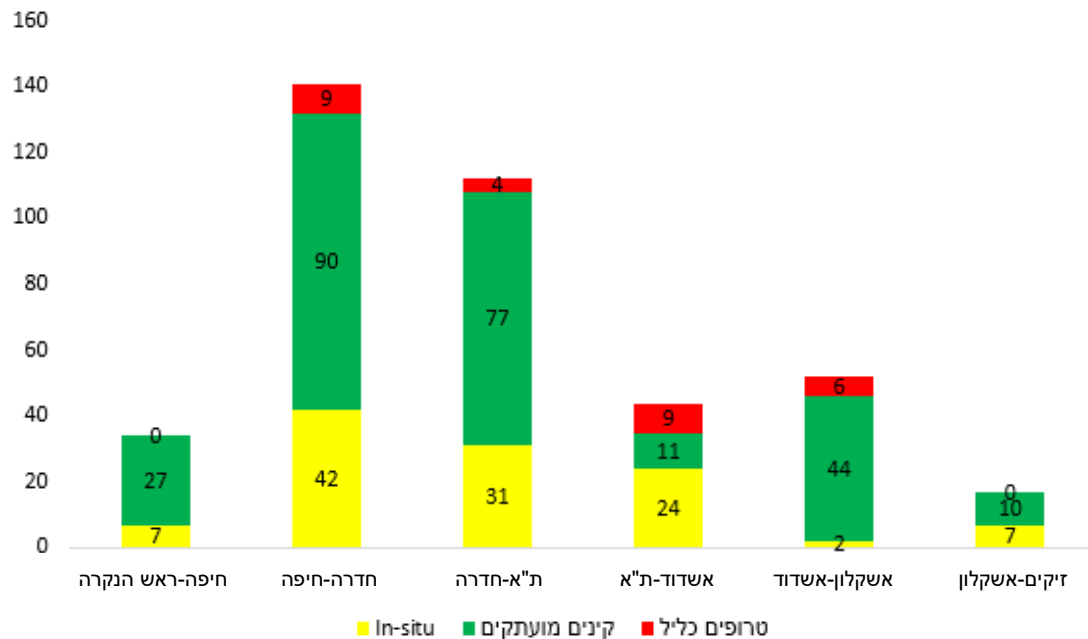
מהגרף ניתן לראות כי במחוז מרכז היו יותר קינים לעומת מחוז צפון (225 לעומת 175, בהתאמה). כמו כן, יותר קינים הושארו באתרם (In-situ) במחוז מרכז לעומת מחוז צפון (64 לעומת 49, בהתאמה). זאת בדומה לעונת 2022.

סה"כ מספר הקינים שהושארו באתרם ב-2023 גבוה לעומת 2022 (113 לעומת 85, בהתאמה).

אחוז דומה של קינים נטרפו כליל בשני המחוזות (8% במחוז מרכז לעומת 5% במחוז צפון), אם כי במחוז מרכז נטרפו יותר (19 לעומת 9 במחוז צפון). במחוז צפון נצפית גם העונה עלייה קלה באחוז הקינים הטרופים כליל לעומת 2022 ו-2021 (5% לעומת 4% ו-2%, בהתאמה).

סה"כ מספר הקינים הטרופים כליל בעונת 2023 היה גבוה מעונת 2022 (28 לעומת 16, בהתאמה).

2. קינים ע"פ אזורי חוף (צב ים חום וירוק):



איור 3: מספר הקינים (קני In-situ בצהוב, קינים מועתקים בירוק וקינים טרופים כליל באדום) של צב ים חום וירוק ע"פ אזורי חוף בשנת 2023.

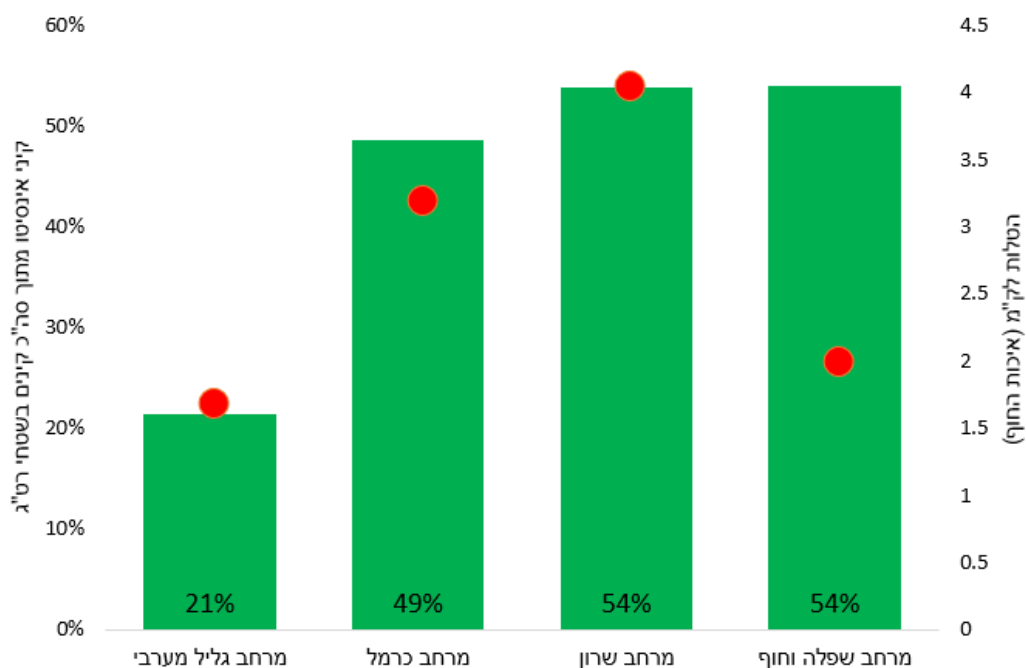
בחלוקת הקינים ע"פ אזורי חוף, ניתן לראות שבאזור חדרה-חיפה היה את מספר הקינים הגבוה ביותר בהשוואה לשאר האזורים (141 קינים, לעומת אזור זיקים-אשקלון עם 17 קנים בלבד), ובנוסף את המספר הגבוה ביותר של קינים שהושארו באתרם (42 קני In-situ), בדומה לעונת 2022.

באזור זיקים-אשקלון כמחצית מהקינים הושארו באתרם (7 קני In-situ לעומת 10 קינים מועתקים) ואילו באשדוד-ת"א רוב הקינים (כ-68%) הושארו באתרם (24 קני In-situ לעומת 11 קינים מועתקים). באזורים חיפה-ראש הנקרה ואשקלון-אשדוד, רק אחוז קטן מהקינים נשארו באתרם (20% לעומת 4%, בהתאמה). באזורים ת"א-חדרה וחדרה-חיפה, מרבית הקינים מועתקים לחוות הדגרה, אם כי נעשה מאמץ להשאיר קני in-situ בחופים המוגנים.

באזורים חדרה-חיפה ואשדוד-ת"א היה את מספר הקינים הטרופים כליל הגבוה ביותר (9 קינים טרופים כליל בכל אזור).

3. קיני In-situ

השארת מירב הקינים באתר בו הוטלו (בחופים בהם אין הפרעות אדם), הינה חלק עיקרי ממטרות הממשק. ביצענו אנליזה של אחוז הקינים שנשארו באתרם בשטחי רט"ג (שמורות טבע וגנים לאומיים), לעומת סך הקינים שהוטלו בחופים אלו, זאת בכדי שנוכל ללמוד ולייעל את הממשק. יחד עם זאת, קיימים חופים רבים בהם לצערנו התנאים אינם מתאימים להשארת קינים באתרם.

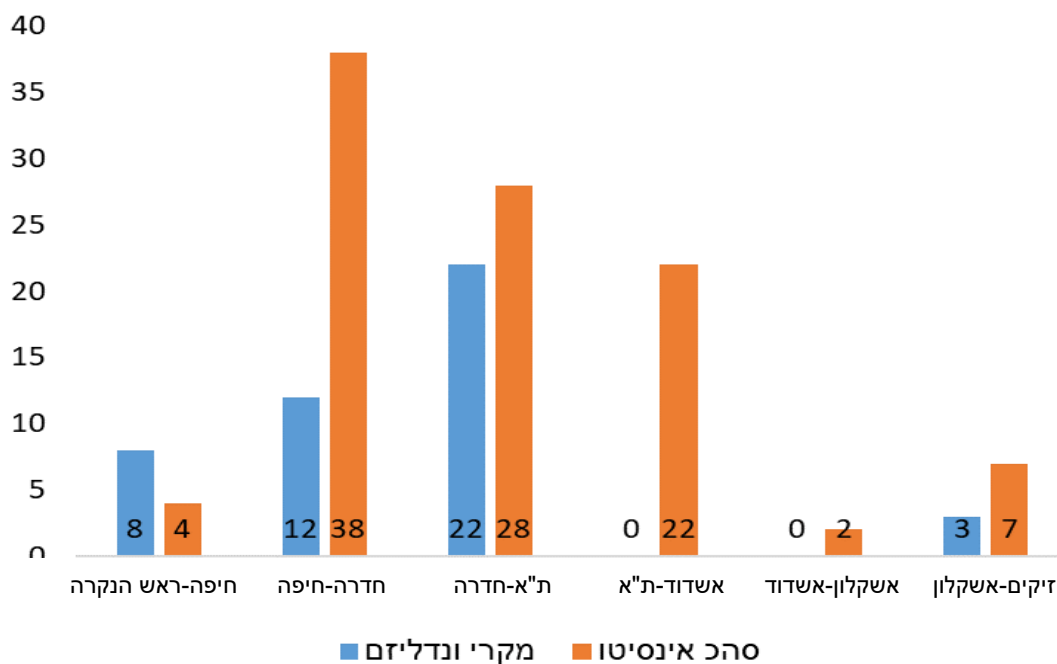


איור 4: אחוז הקינים (צב ים חום וירוק) שהושארו באתרם מתוך סה"כ קינים שהוטלו בשטחי רט"ג במרחבי החוף השונים בשנת 2023. הנקודות האדומות מייצגות את מספר ההטלות לק"מ בשטחי רט"ג, פרמטר המעיד על איכות החוף להטלות צבי ים.

במרחב שרון היה את מספר ההטלות לק"מ הגבוה ביותר, כלומר מדובר בחופים האיכותיים ביותר בארץ להטלות צבי ים, זאת בדומה לשנה שעברה. במרחב זה, כמחצית מהקינים שהוטלו בשטחי רט"ג (שמורת טבע וגנים לאומיים) הושארו באתרם (54% לעומת 48% בשנה שעברה). בכל המרחבים הייתה עלייה באחוז הקינים שנשארו באתרם בשנה זו לעומת שנה שעברה (לדוגמא, במרחב שפלה וחוף 54% לעומת 40%, ובמרחב כרמל 49% לעומת 35%, בהתאמה). נתון זה עולה בקנה אחד עם שאיפתנו, ע"פ תוכנית הממשק, להגדיל את כמות הקינים שנשארים באתרם. אנו רואים בממשק המתבצע במרחב שרון, על אף הפעילות האנושית הגבוהה באזור זה, מימוש מוצלח של התוכנית. נשאף להמשיך ולשפר את הממשק בכל החופים כך שתתאפשר השארת מירב הקינים באתרם.

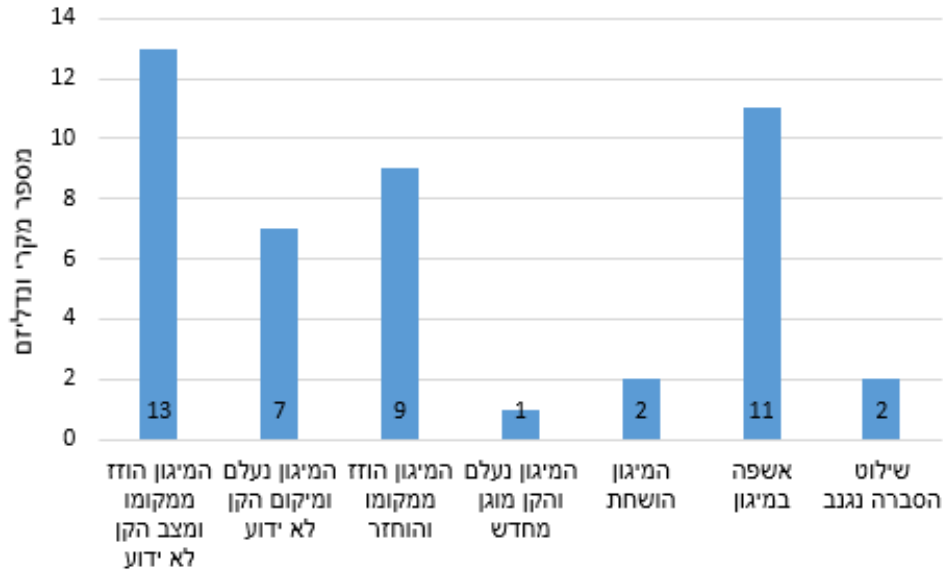
4. ונדליזם בקיני In-situ

קיני האינסיטו שנשארים באתרם בחוף מקבליים מיגון עליון בצורת קונוס מתכתי (להגנה מטריפה) ועל הקונוס יש שילוט הסברה גדול וברור שמדובר בקן של צב ים. יחד עם זאת, העונה נתקלנו במקרי ונדליזם לקיני האינסיטו שהושארו בשמורות טבע וגנים לאומיים. תועדו 45 מקרי ונדליזם (כולל מקרים נשנים) ב-101 קיני אינסיטו.



איור 5: מספר מקרי ונדליזם (בכחול) לקינים שהושארו באתרם (צב ים חום וירוק) לפי אזורי חוות, לעומת סה"כ קיני אינסיטו שהושארו באתרם לפי אזורי חוות (בכתום).

ניתן לראות שבאזור חיפה-ראש הנקרה היו 4 קיני אינסיטו אשר נפגעו מ-8 מקרי ונדליזם, כלומר ממקרים נשנים על אותו קן. באזור זה זוהי העונה הראשונה שנשארו קינים באתרם, ויתכן שזו הסיבה היחס שקיבלו הקינים מהציבור. באזור ת"א-חדרה, לעומת זאת, מדובר בעונה שלישית שנשארו קינים באתרם, ויחד עם זאת תועד מספר גבוה של מקרי ונדליזם (22) ביחס למספר קיני האינסיטו (22 לעומת 28, בהתאמה).



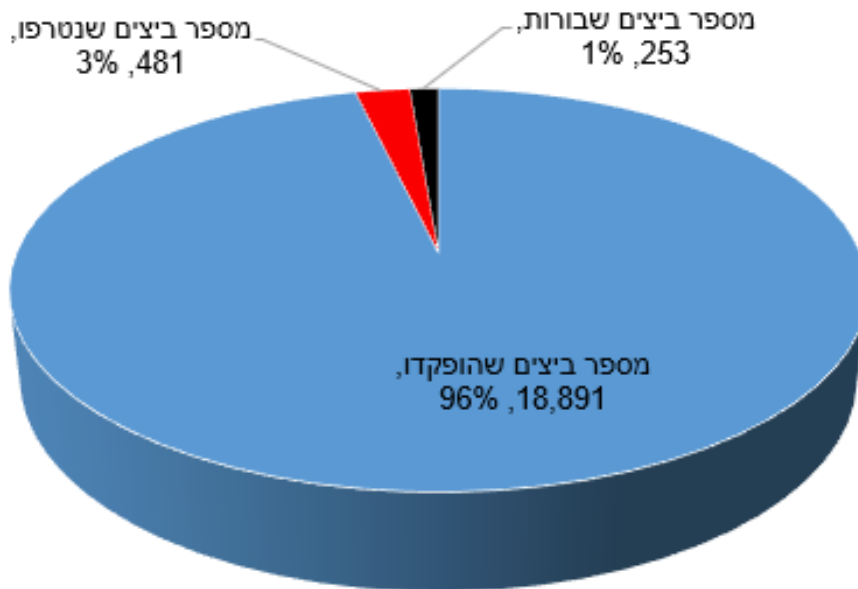
איור 6: מספר מקרי ונדליזם (בכחול) לקינים שהושארו באתרם (צב ים חום וירוק) בחלוקה לפי סוגי הונדליזם שתועדו.

כפי שניתן לראות, 64% ממקרי הונדליזם כללו הזזה של המיגון העליון (המיגון הוזז ממיקומו והוחזר, המיגון נעלם ומיקום הקן לא ידוע, המיגון הוזז ממיקומו ומצב הקן לא ידוע). 24% נוספים הם מקרי ונדליזם בהם נצפתה אשפה בתוך/על המיגון.



דוגמאות למקרי ונדליזם של אשפה במיגון, צילום: אלון פן, סלומון לנג.

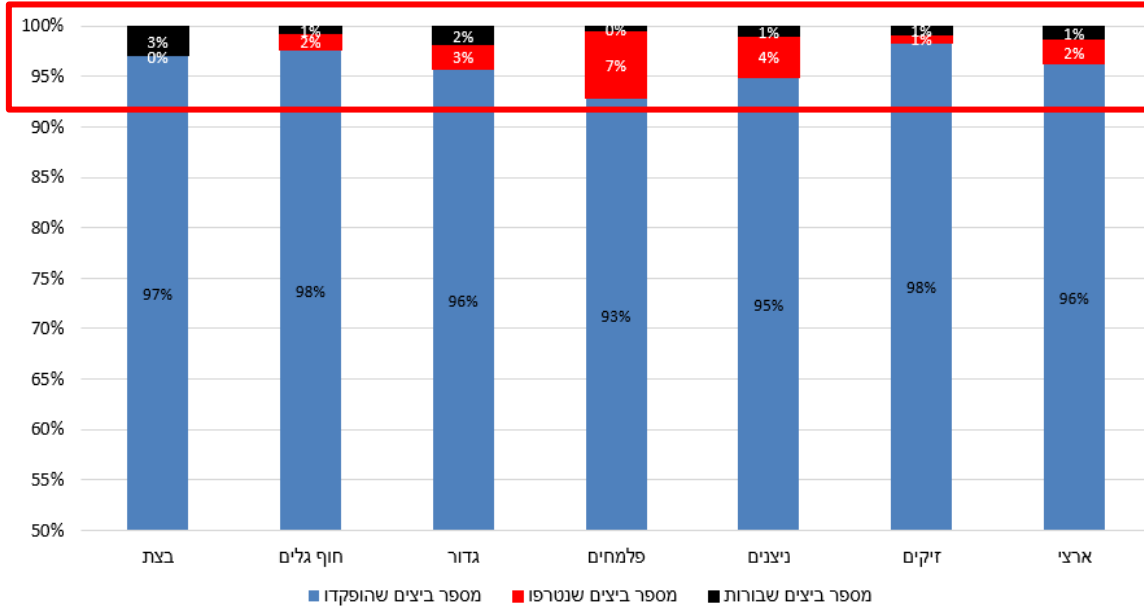
1. התפלגות ארצית של ביצי חום וירוק (צב ים חום וירוק) n=19,625.



איור 7: התפלגות ארצית של ביצי צב ים חום וירוק (ביצים שהופקדו בכחול, ביצים שנטרפו באדום וביצים שבורות בשחור) בקינים שהועתקו לחוות ההדגרה ב-2023.

ב-259 קינים שהועתקו לחוות ההדגרה, הוטלו 19,625 ביצים. מתוכם, 96% (18,891 ביצים) הופקדו בחוות ההדגרה ברחבי הארץ. רק כ-1% מהביצים (n=253) נשברו במסגרת איתור והעתקת הקינים. כ-3% נוספים (n=481) מהווים את מספר הביצים שידוע שנטרפו (ספירת שאריות ביצים בקרבת הקן). למעשה, מספר הביצים הוא גבוה יותר, אך אין ביכולתנו לאמוד את הכמות המדויקת מאחר והביצים נאכלו בשלמותן או נקברו ע"י הטורפים. הנתונים דומים לעונת 2022.

2. התפלגות הביצים המועתקות לחוות (צב ים חום וירוק)

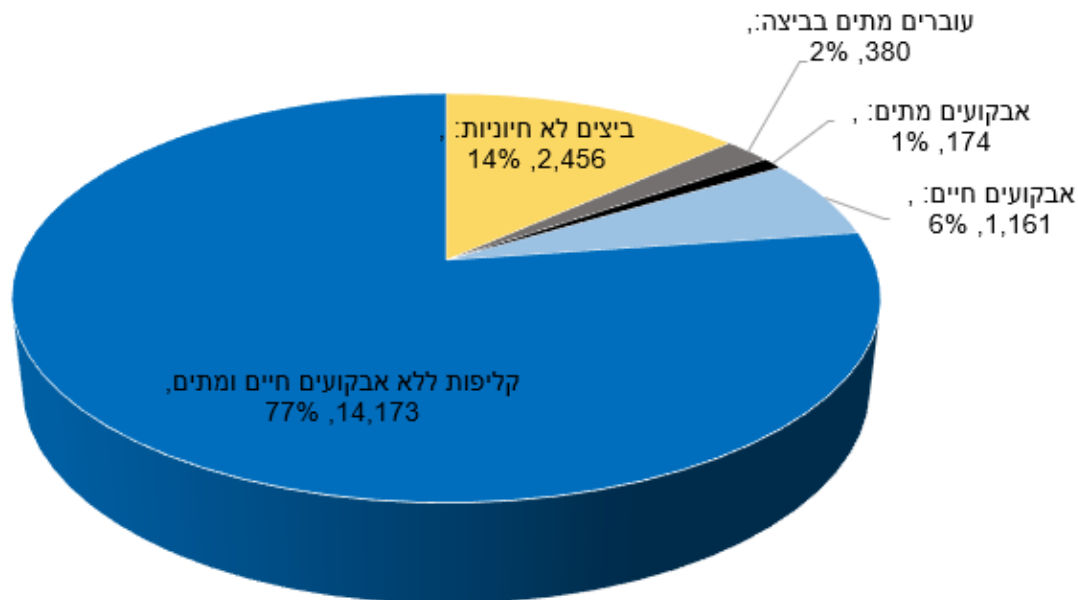


איור 8: התפלגות הביצים (צב ים חום וירוק) המועתקות לחוות הדגרה (ביצים שהופקדו בכחול, ביצים שנטרפו באדום וביצים שבורות בשחור) ב-2023.

מהגרף ניתן לראות שמעל 93% מהביצים שהועתקו הגיעו אל חוות ההדגרה בכל הארץ. אחוזים בודדים של ביצים נטרפו או נשברו, כלומר מדובר בעבודה מקצועית של הפקחים בממשק העתקות הקינים. חשוב לציין שמספר הביצים שנטרפו מהווה רק אינדיקציה לטריפה, וכמות הביצים שנטרפו בפועל גדולה מהנתונים הקיימים (עקב חוסר יכולת לתעד ביצים שנאכלו או נקברו ע"י הטורפים). יחד עם זאת, אנו יודעים שמספר הקינים שנפגעו מטריפה ב-2023 מהווה 17% מכלל הקינים שהוטלו (67 קינים).

1. הצלחת הקן ע"פ פתיחת קינים מועתקים

1.א. צביים חום וירוק



איור 9: התפלגות בקינים שהועתקו לחוות ההדגרה ב-2023. *קליפות = ספירת הקליפות בקן שהגיה, למעט מספר הקליפות אשר הוצאו מהחישוב מאחר ומיוחסות לאבקועים חיים ומתים בקן.

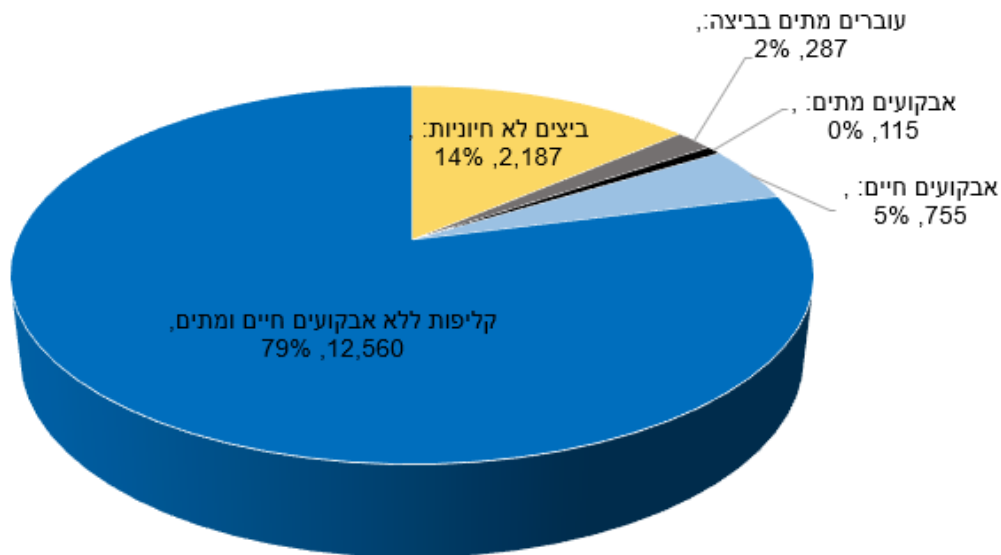
98% מהקינים שהועתקו לחוות ההדגרה נפתחו במסגרת תכנית הממשק לפתיחת קנים.

אחוז הבקיעה (אבקועים שיצאו מהביצה בתוך הקן) בקינים המועתקים היה בממוצע 84% (קליפות $n=14,173$ + אבקועים חיים $n=1,161$ + אבקועים מתים $n=174$).

אחוז ההגחה (אבקועים שהצליחו לצאת מתוך הקן לפני השטח) בקינים המועתקים היה בממוצע 77% (קליפות - ללא אבקועים חיים ומתים שבעצם בקעו אך לא הגיחו $n=14,173$).

בזכות ממשק פתיחות הקינים, אחוז ההגחה הוא למעשה גבוה יותר, שכן שוחררו לים עוד 6% שהם אבקועים חיים ($n=1,161$), כך שאחוז האבקועים שהגיעו לים מהקינים המועתקים הוא בממוצע 83%.

1.ב. צב ים חום



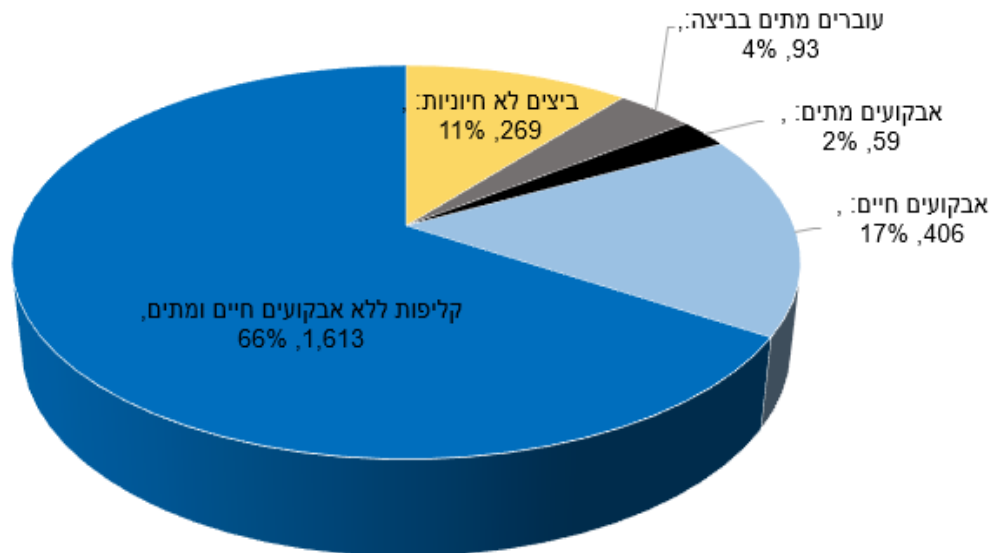
איור 10: התפלגות בקיני צב ים חום שהועתקו לחוות ההדגרה ב-2023. *קליפות = ספירת הקליפות בקן שהגיה, למעט מספר הקליפות אשר הוצאו מהחישוב מאחר ומיוחסות לאבקועים חיים ומתים בקן.

98% מקיני צב ים חום שהועתקו לחוות ההדגרה נפתחו במסגרת תכנית הממשק לפתיחת קינים. אחוז הבקיעה בקינים המועתקים היה בממוצע 84% (קליפות n=12,560 + אבקועים חיים n=755 + אבקועים מתים n=115).

אחוז ההגחה בקינים המועתקים היה בממוצע 79% (קליפות - ללא אבקועים חיים ומתים שבצעם בקעו אך לא הגיחו n=12,560).

בזכות ממשק פתיחות הקינים, אחוז ההגחה הוא למעשה גבוה יותר, שכן שוחררו לים עוד 5% שהם אבקועים חיים (n=755), כך שאחוז האבקועים שהגיעו לים מהקינים החומים המועתקים הוא בממוצע 84%.

1.ג. צב ים ירוק



איור 11: התפלגות בקינים של צב ים ירוק שהועתקו לחוות ההדגרה ב-2023. *קליפות = ספירת הקליפות בקן שהגיה, למעט מספר הקליפות אשר הוצאו מהחישוב מאחר ומיוחסות לאבקועים חיים ומתים בקן.

כל 21 קיני צב ים ירוק שהועתקו לחוות ההדגרה נפתחו במסגרת תכנית הממשק לפתיחת קינים. אחוז הבקיעה בקינים המועתקים היה בממוצע 85% (קליפות n=1,613 + אבקועים חיים n=406 + אבקועים מתים n=59).

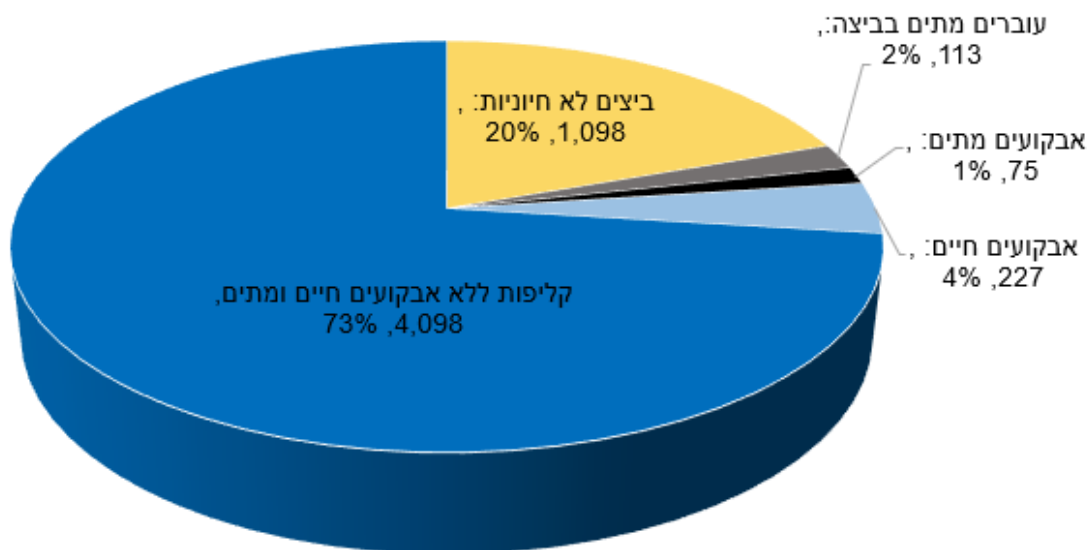
אחוז ההגחה בקינים המועתקים היה בממוצע 66% (קליפות - ללא אבקועים חיים ומתים שבעצם בקעו אך לא הגיחו n=1,613).

בזכות ממשק פתיחות הקינים, אחוז ההגחה הוא למעשה גבוה יותר, שכן שוחררו לים עוד 17% שהם אבקועים חיים (n=406), כך שאחוז האבקועים שהגיעו לים מהקינים הירוקים המועתקים הוא בממוצע 83%.

2. הצלחת הקן ע"פ פתיחת קינים שהושארו באתרם (In situ)

א.א. צבים חום וירוק

113 קינים נשארו באתרם (כולל קינים שאותרו בהגחה), מתוכם 78 נפתחו ולהלן הנתונים:



איור 12: התפלגות בקינים שהושארו באתרם (In situ) ב-2023. *קליפות = ספירת הקליפות בקן שהגיע למעט מספר הקליפות אשר הוצאו מהחישוב מאחר ומיוחסות לאבקועים חיים ומתים בקן.

אחוז הבקיעה בקיני In situ היה בממוצע 78% (קליפות n=4,098 + אבקועים חיים n=227 + אבקועים מתים n=75).

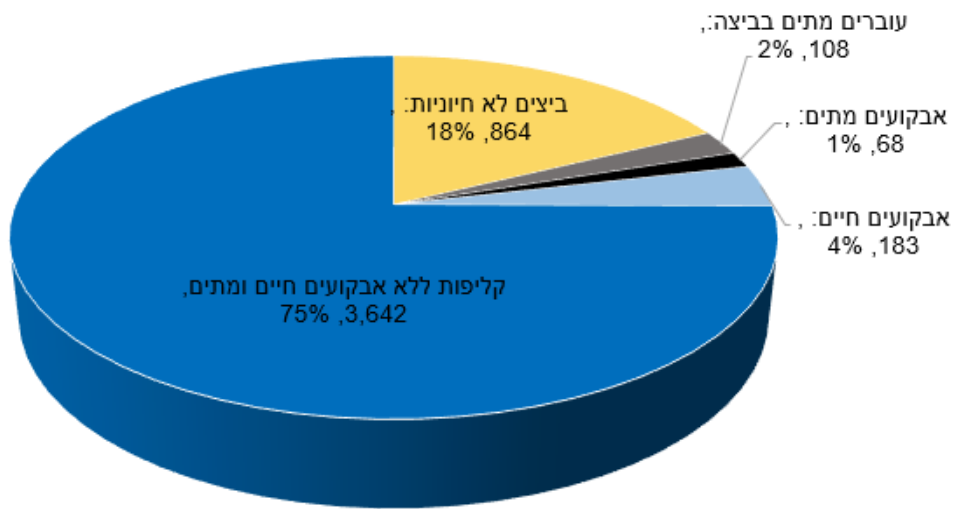
אחוז ההגחה בקיני In situ היה בממוצע 73% (קליפות - ללא אבקועים חיים ומתים שבעצם בקעו אך לא הגיחו n=4,098).

בזכות ממשק פתיחות הקינים, אחוז ההגחה הוא למעשה גבוה יותר, שכן שוחררו לים עוד 4% שהם אבקועים חיים (n=227), כך שאחוז האבקועים שהגיחו מקיני In situ הוא בממוצע 77%.

2.ב. צבי ים חום

103 קיני צבי ים חום נשארו באתרם (כולל קינים שאותרו בהגחה),

מתוכם 72 נפתחו ולהלן הנתונים:



איור 13: התפלגות בקיני צבי ים חום שהושארו באתרם (In situ) ב-2023. *קליפות = ספירת הקליפות בקן שהגיעו למעט מספר הקליפות אשר הוצאו מהחישוב מאחר ומיוחסות לאבקועים חיים ומתים בקן.

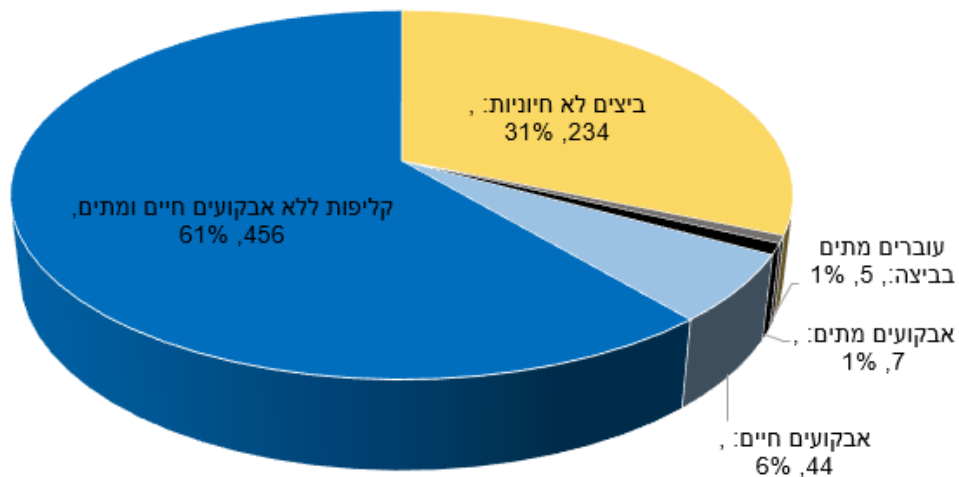
אחוז הבקיעה בקיני In situ היה במוצע 80% (קליפות n=3,642 + אבקועים חיים n=183 + אבקועים מתים n=68).

אחוז ההגחה בקיני In situ היה במוצע 75% (קליפות - ללא אבקועים חיים ומתים שבעצם בקעו אך לא הגיחו n=3,642).

בזכות ממשק פתיחות הקינים, אחוז ההגחה הוא למעשה גבוה יותר, שכן שוחררו לים עוד 4% שהם אבקועים חיים (n=183), כך שאחוז האבקועים שהגיחו מקיני In situ חומים הוא במוצע 79%.

2.ג. צב ים ירוק

8 קיני צב ים ירוק נשארו באתרם (כולל קינים שאותרו בהגחה),
מתוכם 6 קינים נפתחו ולהלן הנתונים:



איור 14: התפלגות בקיני צב ים ירוק שהושארו באתרם (In situ) ב-2023. *קליפות = ספירת הקליפות בקן שהגיח למעט מספר הקליפות אשר הוצאו מהחישוב מאחר ומיוחסות לאבקועים חיים ומתים בקן.

אחוז הבקיעה בקיני In situ היה בממוצע 68% (קליפות n=456 + אבקועים חיים n=44 + אבקועים מתים n=7).

אחוז ההגחה בקיני In situ היה בממוצע 61% (קליפות - ללא אבקועים חיים ומתים שבעצם בקעו אך לא הגיחו n=456).

בזכות ממשק פתיחות הקינים, אחוז ההגחה הוא למעשה גבוה יותר, שכן שוחררו לים עוד 6% שהם אבקועים חיים (n=44), כך שאחוז האבקועים שהגיחו מקיני In situ ירוקים הוא בממוצע 67%.

**"אם אתה רוצה ללכת מהר, לך לבד.
אם אתה רוצה להגיע רחוק, לך ביחד".**

רשות הטבע והגנים מפעילה כ-600 מתנדבים. ות לשמירה על צבי הים (חלק מהמתנדבים פועלים במקביל בסוגי התנדבות שונים):

- 384 מתנדבים סורקים
- 269 מתנדבים שמרצים
- 90 מתנדבים במרכז הארצי להצלת צבי ים

במהלך פעילות המתנדבים, אותרו 314 עקבות צבי ים (עליות סרק והטלות) המהוות 38% מסך העקבות שזוהו בחופי ישראל השנה (829).

41% מסך הקינים (165) שאותרו בישראל בשנה זו (400), נמצאו במקטעי חוף אשר נסרקים ע"י מתנדבים בלבד. במקטעי חוף אלו אותרו גם 35% (149) מעליות הסרק (429).

במהלך העונה הנוכחית, 269 מתנדבים. ות בשמרצבות שמרו ועזרו ל-14,437 **אבקועים להגיע בבטחה אל הים.**



אבקוע של צבי ים ירוק זוחל בבטחה אל הים, צילום: רותם דורי, ראש צוות שמרצים חוף גלים.

סיורים מודרכים של רשות הטבע והגנים "בעקבות בקיעות צבי ים" מתקיימים במהלך עונת הרבייה של צבי הים בחודשים יוני-ספטמבר.

במסגרת הסיור ובליווי מדריך רט"ג, הקהל מגיע לחוות ההדגרה, ונוכח בפתיחת קינים של צבי ים. פתיחת הקינים מתבצעת על סמך נתונים והחלטה מקצועית אקולוגית, וזאת לאחר שרוב האבקועים הגיחו באופן טבעי. במהלך פתיחת הקן מתעדים את כל תכולת הקן לצורכי מחקר וחישוב הצלחתו (אחוזי בקיעה והגחה).

כמו כן, זוהי הזדמנות לשחרר אל הים אבקועים חלשים שנשארו בקן ולא הגיחו באופן טבעי. הם נחפרים החוצה במהלך פתיחת הקן וזוחלים אל הים במסלול בטוח שהוכן עבורם.

להלן נתונים מפעילות ההדרכה שהתקיימה בעונת 2023:

- בחוף בצת התקיימו עמדות הסברה עם מדריך של רט"ג לפני ובזמן פתיחת הקינים.
- בשמורת טבע חוף גלים התקיימו 25 סיורים מודרכים (מתוכם 5 בשפה הערבית), בהם השתתפו 1,028 איש.
- בשמורת הטבע גדור, ניצנים וזיקים התקיימו 46 סיורים מודרכים, במסגרתם נפתחו 77 קינים בהשתתפות של 1,922 איש.



אבקועים של צבי ים חום שהוצאו בפתיחת קן, זוחלים בבטחה אל הים במהלך ההדרכה, צילום: שרית פלצי מיארה.

- השנה הייתה עלייה במספר ההטלות לעומת שנה שעברה, עם יותר הטלות במחוז מרכז.
- אחוזי ההצלחה של הקינים המועתקים כמעט זהה לקיני In-situ, דבר המצביע על עבודה מקצועית וטובה של העוסקים במלאכה. למרות ההתערבות בביצוע הממשק לשמירה על הקינים, אחוזי הבקיעה וההגחה בקינים שהועתקו לחוות כמעט זהים לאלו אשר מתקיימים בתנאים טבעיים.
- מאחר ורוב החופים בישראל מתאימים ונכונים לרביית צבי ים, ועם העלייה במספר ההטלות לאורך השנים, יש להמשיך ולפעול להשאת קינים באתרם ולשפר את השמירה עליהם ע"פ תכנית הממשק, בייחוד לאור מקרי הוונדליזם שתועדו העונה.
- הפעילות מתבצעת ע"פ תכנית ממשק סדורה והנחיות אקולוגים.
- יש להמשיך בטיפול למניעת טריפה.
- הפעלת מתנדבים סורקים הוסיפה העונה 41% הטלות מחופים עירוניים.
- פעילות ההתנדבות ומערך ההדרכה בעונת רביית צבי ים חשפו אלפי אנשים לפעילות רשות הטבע והגנים לשמירה על הטבע.
- מערכת איסוף ובקרת נתונים של רט"ג יעילה ומקצועית מאוד.
- במהלך עונת הרבייה 2023, 19,659 אבקועים של צב ים חום וירוק זחלו אל הים (15,334 אבקועים מקינים שהועתקו לחוות ההדגרה ועוד 4,325 אבקועים מקיני In-situ).

לסיכום,

השנה הוטלו **20,289** ביצי צבי ים ב-**400** קינים בחופי הים התיכון של ישראל. בהערכה גסה, ניתן ליחס את ההטלות שבוצעו לכ-160 נקבות צב ים חום וכ-7 נקבות צב ים ירוק. ניתן לייחס את העלייה במספר ההטלות בשנים האחרונות למספר גורמים: הצלחת תכנית הממשק, עלייה במספר ההטלות לנקבה, הוספת חופים אשר נסרקים ע"י מתנדבים (41% מסך הקינים בישראל אותרו השנה הודות למתנדבים), ואף יתכן שאנו רואים סממנים ראשונים של תוצר פקודת הדיג בשנים האחרונות.

לרוב, אחוזי הבקיעה בחוות ההדגרה לאורך השנים עומד על כ-80%. השנה, אחוזי הבקיעה עמדו על 84% בחוות ההדגרה ו-78% בקינים שנשארו באתרם (In situ). אסטרטגיית הרבייה של צבי הים הינה ריבוי צאצאים אך רובם העיקרי של הצאצאים לא מגיע לבגרות מינית. ההערכה העולמית היא כי פחות מ-1% מגיע לבגרות מינית. אנו מאמינים שבזכות מאמצי השימור הרבים בישראל, אנו מעלים את אחוזי ההישרדות של האבקועים בצורה ניכרת.